KOMUNIKACIJA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS-ATKURIAMOJO SEIMO VAIZDINYS 1991 METŲ RUSIJOS PERIODINĖJE SPAUDOJE

Viktor Denisenko

Vilniaus universitetas
Vilnius University
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius
El. paštas viktor.denisenko@yahoo.com

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjamas Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinys 1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje. Pristatomas tyrimas paremtas trijų įtakingų laikraščių – „Argumenty į fakty", „Komsomolskaja pravda" ir „Izvestija" – publikacijomis. Straipsnyje kalbama apie istorinę Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo reikšmę, taip pat pristatoma Rusijos periodinės spaudos situacija 1991 metais, aptariama vaizdinio, kaip tyrimo objekto, problematika. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio 1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje struktūra, atskleista ir vizualizuota šiuo tyrimu, liudija, kad minėtas Lietuvos parlamento diskursas turėjo kelias esmines išraiškas (temines paradigmas), susijusias su parlamento veikla, parlamento žmonėmis (vadovybė, deputatai ir administracijos darbuotojai), parlamento reikšme plėtojant tarptautinius santykius ir simboline parlamento reikšme, taip pat su nagrinėjamam laikotarpiui būdingu konflikto rėmu.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas; Lietuva; Rusija; periodinė spauda; vaizdinys.

Įvadas

1991 metai buvo itin reikšmingi naujausioje Lietuvos istorijoje. Mūsų valstybė įžengė į juos kaip šalis, faktiškai atkūrusi savo nepriklausomybę, tačiau Maskvoje į Lietuvą vis dar buvo žiūrima kaip į sudedamąją Sovietų Sąjungos dalį. Šis požiūris pakito tik po Maskvos pučo (1991 m. rugpjūčio 19–21 d.), kai prasidėjo globalus Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo procesas. Baigiantis 1991 metams Lietuvos Respublika jau buvo nepriklausoma valstybė tiek *de facto*, tiek *de jure*.

Nagrinėjant minėtą laikotarpį, kuris yra pažymėtas tragiškais įvykiais (Sausio 13-oji, Medininkų tragedija) ir konfliktu su imperine (vertinant Sovietų Sąjungą kaip modernią imperiją) metropolija, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip įvykiai Lietuvoje buvo interpretuojami SSRS branduolyje, t. y. Rusijoje. Realizuoti šį siekį leidžia atitinkamo laikotarpio žiniasklaidos tekstų nagrinėjimas. Minėtas metodas buvo pasirinktas ir šiame straipsnyje pristatomam tyrimui.

Lietuvos išstojimo iš Sovietų Sąjungos procesą galima interpretuoti kaip skirtingų valdžios atšakų konfliktą. Šiame konflikte dalyvavo sąjunginė vadovybė, kuri nepripažino Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, ir nepriklausomos Lietuvos valdžios organai[1]. Pagrindinis vaidmuo tiek nepriklausomybės atkūrimo procese, tiek įgyvendinant šį sprendimą atitenka Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai, t. y. Lietuvos parlamentui. 1990 m. vasario mėnesį išrinkta Lietuvos Aukščiausioji Taryba (tuo metu dar LTSR Aukščiausioji Taryba) priėmė 1990 m. kovo 11 d. aktą dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo. 1990–1992 metų Lietuvos Aukščiausioji Taryba įėjo į Lietuvos istoriją Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo

[1] 1991 metais ir pačioje Lietuvoje fiksuojama dvivaldystės situacija. Pavyzdžiui, minėtu laikotarpiu respublikos teritorijoje veikė dvi prokuratūros – Lietuvos Respublikos prokuratūra ir Maskvai lojali ir pavaldi LTSR prokuratūra.

vardu[2], tačiau šiame straipsnyje, atsižvelgiant į aptariamas istorines realijas, plačiau vartojamas Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos (LAT) pavadinimas.

1990–1992 metų LAT „laikytina demokratine parlamentine institucija“[3]. Tačiau 1991 metų laikotarpiu Maskva, kaip Sovietų Sąjungos centras, aktyviai bandė kvestionuoti šį faktą ir LAT priimamų sprendimų legitimumą. Šios istorinės situacijos aplinkybės irgi skatina pasižiūrėti, kaip tuometinėje Rusijos periodinėje spaudoje (pasirinkus tris populiarius ir įtakingus laikraščius – „Argumenty i fakty“, „Komsomolskaja pravda“ ir „Izvestija“) buvo pristatoma ir pozicionuojama LAT, arba, kitaip sakant, koks buvo formuojamas Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinys šiuose periodiniuose spaudos leidiniuose. Tokio pobūdžio tyrimas leidžia atskleisti ir geriau suprasti Rusijos žiniasklaidos erdvėje formuotą požiūrį į Lietuvos parlamentą sudėtingų geopolitinių permainų laikotarpiu. Šiandien, kai moderni Rusijos propaganda grįžta prie sovietinės 1990–1991 metų įvykių interpretacijos[4], svarbu atskleisti, koks požiūris į pagrindinį politinį Lietuvos Respublikos nepriklausomybės legitimizacijos organą, t. y. parlamentą, vyravo tuometinėje sovietinėje spaudoje.

---

[2] Sprendimą dėl 1990–1992 metų Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pavadinimo „Lietuvos Taryba-Atkuriamasis Seimas“ 1996 m. lapkričio 28 d. priėmė VII Seimas, atsižvelgęs į tai, kad LAT „iš tikrųjų įvykdė atkuriamojo Seimo uždavinius“ (*Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo*. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.47977DD45C58 [žiūrėta 2016 m. liepos 3 d.]).

[3] Blažytė-Baužienė, D. Lietuvos parlamentarai 1990–2004 metais. *Parlamento studijos*. Nr. 2 (2004). Prieiga per internetą: http://www.parlamentostudijos.lt/Nr3/Istorija_Blazyte.htm [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[4] Šis reiškinys yra susijęs su tuo, ką Nerijus Maliukevičius pavadino procesu, susijusiu su „sistemingu sovietinės praeities inkorporavimu į modernios Rusijos identitetą“ (Maliukevičius, N. *Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 135).

1. Rusijos periodinė spauda 1991 metais

1991 metus galima pavadinti lemtingu laikotarpiu Rusijos periodinei spaudai. Praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pradžioje Sovietų Sąjungoje vyko žiniasklaidos sistemos transformacija. Pertvarkos (rus. *перестройка*) ir viešumo (rus. *гласность*) procesai lėmė tam tikrą periodinės spaudos liberalizavimą. Tai buvo reikšmingi pokyčiai, nes iki to momento Rusijos (kaip ir visos Sovietų Sąjungos) žiniasklaida politiškai ir ekonomiškai buvo pasitelkta valdžios interesams[5].

Sovietinė žiniasklaida turėjo ir ypatingų funkcijų, kurių esmė buvo tarnauti valdančiajam režimui. Akcentuojama, kad prieš pertvarkos laikotarpį visa žiniasklaida Sovietų Sąjungoje buvo kontroliuojama valdžios per politines ir ekonomines priemones; viena esminių tokios kontrolės priemonių buvo cenzūra[6].

Tačiau praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pradžioje situacija pastebimai keičiasi. Vadinamoji tarybinė žiniasklaidos sistema ima transformuotis, 1990 metais Rusijoje įsteigtas pirmas nepriklausomas periodinis leidinys „Nezavisimaja gazeta“. Minėti pokyčių procesai užvaldo ir tradicinę Sovietų Sąjungos spaudą. Šiuo laikotarpiu ne tik naujos, bet ir senos žiniasklaidos priemonės pajuto didesnę laisvę, smarkiai išaugo ir bendras pasitikėjimas visuomenės informavimo priemonėmis. Žiniasklaida tapo pagrindiniu informacijos apie politinius pokyčius Sovietų Sąjungoje šaltiniu. Pažymima, kad ypač didelį pasitikėjimą pelnė spausdintinės visuomenės informavimo priemonės – laikraščiai ir žurnalai[7].

---

[5] Усачева, В. Власть и СМИ в России: как изменились их взаимоотношения. *Pro et contra.* 2000, № 4, p. 110.

[6] Becker, J. Lessons from Russia. A Neo-Authoriatarian Media System. *European Journal of Communication.* 2004, Nr. 19, p. 154.

[7] Гудков, Л., Дубин, Б. Общество телезрителей: массы и массовые коммуникации в России конца 90-х годов. *Мониторинг общественного мнения.* 2001, № 2, p. 31.

Pavyzdžiui, 1989 metais spauda visiškai ar iš dalies pasitikėjo apie 80 proc. Rusijos gyventojų[8]. Toks aukštas pasitikėjimo lygis išsilaikė iki 1992 metų pradžios, vėliau jis stipriai smuko (iš esmės dėl spaudos komercializacijos ir greito „geltonėjimo"). Kitaip sakant, 1991 metus dar galima priskirti prie laikotarpio, kai periodinės spaudos įtaka masinei visuomenės sąmonei buvo labai stipri. Tai aktualizuoja būtent Rusijos periodinės spaudos pasirinkimą tiriant Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo vaizdinį, nes tokios žiniasklaidos priemonės turėjo didžiausią auditorijos pasitikėjimo kreditą ir atitinkamai buvo vertinamos kaip pagrindinis patikimų žinių šaltinis.

Kelis žodžius būtina pasakyti ir apie tyrimui atrinktus periodinės spaudos leidinius – savaitraštį „Argumenty i fakty" bei dienraščius „Komsomolskaja pravda" ir „Izvestija". Visi minėti laikraščiai atitinka kelis esminius kriterijus – jie priskiriami prie kokybiškos (analitinės) spaudos paradigmos. Rusijoje šie leidiniai apibrėžiami kaip *visuomeniniai politiniai* (rus. o*бщественно-политические издания*). Visų trijų leidinių šaknys siekia sovietmetį, tačiau nagrinėjamu laikotarpiu (1991 metai) minėti laikraščiai buvo orientuoti į Viešumo politikos principų realizavimą ir visiškai ar iš dalies atsikratė ankstesnių tiesioginių ryšių su valdžios struktūromis (kurios buvo šių leidinių steigėjos ir valdytojos). Pažymima, kad šie leidiniai taip pat atliko aktyvų ir pastebimą vaidmenį permainų laikotarpiu[9].

Vėliausiai iš šių leidinių atsiradęs savaitraštis „Argumenty i fakty"[10]. Pirminė šio leidinio paskirtis – būti pagalbine (metodine) priemone lektoriams ir propagandistams (leidinyje buvo publikuojami statistiniai duomenys, perspausdinamos užsienio spaudos publikacijos, pateikiama įdomių faktų). Nuo 1980 metų „Argumenty i fakty" tapo

[8] Дубин, Б. Медиа постсоветской эпохи: изменение установок, функций, оценок. *Вестник общественного мнения.* 2005, № 2, p. 7.

[9] Бендерский, В., Хмылев, В. *История отечественных средств массовой информации*. Томск: Издательство ТПУ, 2006, p. 124.

[10] Įsteigtas 1978 metais kaip Sovietų Sąjungos draugijos „Znanije" spaudos organas.

savaitraščiu, kuris tuo metu buvo platinamas ribotam skaičiui prenumeratorių – laisvoje prekyboje šio leidinio nebuvo[11]. Visuomenei jis pradėtas platinti 1983 metais. 1990 metais šis laikraštis pateko į Ginnesso rekordų knygą kaip periodinis leidinys, tuo metu turintis didžiausią tiražą pasaulyje – 33,5 mln. egzempliorių. 1991 metais, nors „Argumenty i fakty" dar priklausė „Znanije" draugijai, redakcija iš esmės vykdė nepriklausomą leidybos politiką.

Dienraštis „Komsomolskaja pravda" sovietmečiu atliko Komjaunimo organizacijos informacinio organo funkciją. Situacija pasikeitė 1990 m. gruodžio 1 d. – nuo šios datos leidinys oficialiai buvo vadinamas sąjunginiu dienraščiu, neliko jo afiliacijos su Komjaunimo organizacija[12].

1990–1992 metais oficialus „Komsomolskaja pravda" statusas nėra labai aiškus. Viena vertus, šis laikraštis nominaliai išlaiko santykį su oficialiomis valdžios struktūromis, kita vertus – laikraščio valdymą iš esmės perima jo kolektyvas, įkuriamas komercijos skyrius, kuris turi užtikrinti laikraščio leidybą, ruošiamasi steigti uždarąją akcinę bendrovę, kuriai priklausytų laikraštis[13].

Minėtu laikotarpiu laikraštis „Komsomolskaja pravda" pozicionuojamas kaip vienas populiariausių dienraščių Sovietų Sąjungoje (vieno numerio tiražas siekia kelias dešimtis milijonų egzempliorių[14]). Redakcijos kolektyvas, kuris iš esmės perėmė leidinio valdymą ir vykdė gana nepriklausomą informacinę politiką, tuo metu palaikė Michailo Gorbačiovo paskelbtos Viešumo politikos principus, bandė adaptuoti naujas realijas, išlaikydamas sąsają su laikraščio praeitimi. Tai paaiškina, kodėl redakcijos kolektyvas nepakeitė laikraščio pavadinimo (nors

[11] *История газеты «Аргументы и факты»*. Prieiga per internetą: http://ria.ru/spravka/20140311/999046720.html#ixzz3Ed7Tmrgn [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[12] Новикова, А. *История «Комсомолки»*. Prieiga per internetą: http://www.kp.ru/daily/24007/83729/ [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[13] Гольдфарб, С. *Учебник по истории «Комсомольской правды»*. Prieiga per internetą: http://www.kp.ru/daily/24494.5/649149/ [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[14] *Ten pat.*

toks klausimas buvo svarstomas), išlaikė jį kaip atpažįstamą, savo vertę turintį prekės ženklą[15].

Dienraštis „Izvestija“ buvo Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos informacinis organas. Per ilgą istoriją laikraštis kelis kartus keitė paantraštę. Pavyzdžiui, nuo 1977 iki 1991 metų jo oficialų pavadinimą buvo galima versti kaip „SSRS liaudies deputatų tarybų žinios“ (rus. «Известия Советов народных депутатов СССР»). Dabartinis pavadinimas „Izvestija“ atsirado nuo 1991 m. rugpjūčio mėnesio, kai žlugo rugpjūčio 19–21 d. Maskvos pučas[16].

Nors iš visų atrinktų leidinių „Izvestija“ ilgiausiai atliko oficiozo vaidmenį, šis laikraštis irgi kokybiškai keitėsi pagal laisvos spaudos modelį. 1991 metais redakcijoje kilo ilgalaikis konfliktas tarp vyriausiojo redaktoriaus Nikolajaus Jefimovo ir leidinio žurnalistų, norinčių daugiau kūrybinės ir politinės laisvės. Po 1991 m. rugpjūčio 19–21 d. įvykių Maskvoje redakcijos kolektyvas susirinkime atstatydino N. Jefimovą ir paskyrė vyriausiuoju redaktoriumi Igorį Golembovskį[17]. Nuo tuo laiko „Izvestija“ deklaravo nepriklausomybę nuo valdžios ir jos įtakos redakcijos politikai.

Minėtos periodinės spaudos žiniasklaidos priemonės buvo pasirinktos tyrimui dėl kelių esminių priežasčių. Pirmiausia, buvo įvertintas bendras periodinių spaudos leidinių populiarumas tiriamuoju laikotarpiu. Praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pradžioje būtent periodinė spauda tapo Sovietų Sąjungoje esmine alternatyva oficiozinei, valdžios kontroliuojamai televizijai. 1989 metų duomenimis, periodine spauda visiškai arba iš dalies pasitikėjo 80 proc. Rusijos Federacijos gyventojų[18]. Taip pat pripažįstama, kad būtent tokios spausdintinės visuomenės

[15] *Ten pat.*

[16] *Газета «Известия». Справка*. Prieiga per internetą: http://ria.ru/spravka/20110603/371165562.html [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[17] Сергеев, С. *Предотвратить катастрофу не удалось*. Prieiga per internetą: http://izvestia.ru/news/320628 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 1 d.].

[18] Дубин, Б. Медиа постсоветской эпохи: изменения установок, функций, оценок. *Вестник общественного мнения.* 2005, № 2 (76), p. 1.

informavimo priemonės kaip „Argumenty i fakty“, „Komsomolskaja pravda“ ir „Izvestija“ atliko aktyvų ir pastebimą vaidmenį permainų, susijusių su Sovietų Sąjungos žlugimu, laikotarpiu[19]. Kitaip sakant, pateikdamos ir aiškindamos ano meto įvykius bei aktualijas, šios periodinės žiniasklaidos priemonės darė reikšmingą įtaką Rusijos visuomenei.

2. Vaizdinio problematika

Vienas iš esminių klausimų, susijusių su šiame straipsnyje analizuojama tema, yra tai, kaip suprantamas visuomenės informavimo priemonėse konstruojamas vienos ar kitos institucijos (mūsų atveju – Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos) vaizdinys. Kaip jis atsiranda ir kokia jo prigimtis?

Pažymima, kad psichologijos sferoje vaizdinys yra pirmiausia suvokimo priemonė. Alfredas Adleris taip aprašo vaizdinio funkciją žmogaus protinėje veikloje: „Jutimo organų pateikiami išoriniai įspūdžiai ir dirginimai sužadina signalą smegenyse; kai kuriuos šio signalo pėdsakus galima išsaugoti. Iš šių pėdsakų formuojasi vaizdinių ir prisiminimų pasaulis. Tačiau suvokimas nėra gryna tikrovės nuotrauka, jį visada kažkiek lemia kiekvieno žmogaus savitumas.“[20]

Psichologijos moksluose vaizdinys yra siejamas su atkartojimu, pavyzdžiui, vaizdiniai atlieka aktyvų vaidmenį prisiminimų procese, taip pat analizės ir apmąstymo sferoje. Vaclovas Martišius akcentuoja, kad „tai, ką mes atkuriame, vadiname atminties vaizdiniais“[21].

Tai leidžia teigti, kad vaizdiniai lemia pasaulio suvokimą ir formuoja atitinkamą santykį su aplinka per žmogaus atmintį, įsivaizdavimus ir įsitikinimus. Tokiu būdu vaizdinį galima susieti su tuo, ką Walteris

[19] Бендерский, В., Хмылев, В. *История отечественных средств массовой информации.* Томск: Издательство ТПУ, 2006, p. 124.
[20] Adler, A. *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga, 2008, p. 48.
[21] Martišius, V. *Kognityvinė psichologija.* D. 1, *Suvokimas ir atmintis.* Kaunas: VDU leidykla, 2006, p. 205.

Lippmannas savo klasikiniame veikale „Viešoji nuomonė“ (orig. „Public Opinion“) pavadino „paveikslu (vaizdu) mūsų galvose“. Apibūdindamas šį reiškinį, W. Lippmannas akcentavo, kad „mes suvokiame kaip realią aplinką tai, ką mes manom esant tikru vaizdu“[22]. Esminis akcentas šioje sampratoje yra būtent manymas (arba kitaip – įsivaizdavimas).

Tokių vaizdų, kurie padeda žmogui sąveikauti su aplinka, sukūrimo būtinybę W. Lippmannas grįsdavo teiginiu, kad pasaulis yra pernelyg didelis ir sudėtingas, kad žmogus galėtų su juo sąveikauti tiesiogiai. Tyrėjo tvirtinimu, tam, kad sąveika būtų įmanoma, žmogui kiekvieną kartą tenka bandyti per turimus suvokimo rėmus perkurti pasaulį į paprastesnę formą[23].

Tokia prieiga leidžia mums bandyti apibūdinti vaizdinį kaip tam tikrą supaprastintą pasaulio atspindį, konstrukciją, kuri leidžia žmogui plėtoti sąveiką su vienokiu ar kitokiu realybės reiškiniu ar objektu.

Kitas šiam straipsniui aktualus klausimas būtų – kokiu būdu galima susieti vaizdinį, kaip žmogaus pasaulio suvokimo objektą, su vaizdiniu, pateikiamu (suformuotu) spaudos tekstuose? Aišku, kad ir šiuo atveju vaizdinį būtina vertinti kaip tokio paties pobūdžio supaprastintą (akcentuojantį tik tam tikrus aspektus) pasaulio atspindį, ar, tiksliau, pasaulio vaizdą, tačiau pirmiausia esantį ne žmogaus galvoje, bet atsižvelgiant į šio tyrimo aspektus – pateikiamą tekstuose. Absoliutus tokio vaizdinio tikslas yra atsidurti žmogaus (šiuo atveju – skaitytojo) sąmonėje ir būti joje visapusiškai adaptuotam.

Vaizdinio adaptavimo klausimas lieka už šio darbo ribų. Atsižvelgiant į tai straipsnyje visų pirma bus siekta atsakyti į klausimą, kokia yra Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo vaizdinio struktūra 1991 metų Rusijos periodinės spaudos publikacijose. Arba, kitaip sakant, kokie esminiai aspektai buvo akcentuojami formuojant supaprastintą LAT (ir jos veiklos) „paveikslą“. Vaizdinio struktūros

[22] Lippmann, W. *Public Opinion*. New Brunswick & London: Transaction Publishers, 1998, p. 4.

[23] *Ten pat*, p. 16.

analizė turėtų leisti atsakyti į klausimą, kokį požiūrį į pagrindines Lietuvos Respublikos valdžios institucijas tuo metu formavo Rusijos žiniasklaida. Atsakymas į šį klausimą yra svarbus, nes, viena vertus, leidžia parodyti, kaip LAT 1991 metų laikotarpiu buvo „matoma" Rusijos visuomenės, o, kita vertus, prognozuoti, kokia šio istorinio naratyvo dalis gali būti panaudota moderniosios Rusijos propagandos šiuo metu.

Pateikiamas tyrimas taip pat remiamas prielaida, kad LAT, kaip esminė nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos valdžios institucija, buvo svarbi bendro Lietuvos vaizdinio, formuoto tuometinėje Rusijos periodinėje spaudoje, dalis. Integralus Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinys ir jo struktūra leistų kalbėti apie tai, kaip Rusijoje buvo „matomi" esminiai 1991 metų įvykiai Lietuvoje, taip pat kaip buvo reaguota į Lietuvos pastangas įtvirtinti atkurtą valstybingumą. Kitaip sakant, analizuojamas vaizdinys šiuo atveju vertinamas pirmiausia kaip periodinių spaudos leidinių pozicijos atspindys, dominuojančio žurnalistinio požiūrio vektorius. Per šią prizmę jis ir bus interpretuojamas.

3. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio tyrimas

Pristatomo empirinio tyrimo pagrindu tapo 99 tekstai, atrinkti iš 1991 metų periodo trijų populiarių Rusijos laikraščių „Komsomolskaja pravda", „Izvestija" ir „Argumenty i fakty". Tekstų atrankos principas – juose vienaip arba kitaip pristatoma LAT veikla, minimas Lietuvos parlamentas ar su juo susiję asmenys.

Siekiant nustatyti giluminius Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo vaizdinio elementus, atrinktų tekstų analizei buvo panaudotas kokybinis turinio tyrimo metodas, jį taikant atrinkti ir klasifikuoti esminiai teminiai blokai, susiję su LAT.

Atliktas tyrimas parodė, kad galima išskirti keturis teminius blokus, dominavusius tekstuose, kuriuose vienaip arba kitaip buvo rašoma apie Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą. Jie yra tokie:

- *parlamento veikla* (dėmesys LAT įstatymų veiklai, priimamiems sprendimams, viešai išreiškiamai pozicijai ir pan.);
- *parlamento žmonės* (LAT deputatai, vadovybė, administracijos darbuotojai);
- *parlamentas ir tarptautiniai santykiai* (LAT veiksmai, nukreipti į santykių su kitomis tarybomis užmezgimą, parlamento pozicijos reikšmė pozicionuojant nepriklausomybę atkūrusią Lietuvą tarptautinėje arenoje ir pan.);
- *parlamentas kaip vieta* (šis teminis blokas iš esmės yra susijęs su ta simboline LAT reikšme, kurią ji turėjo 1991 metais).

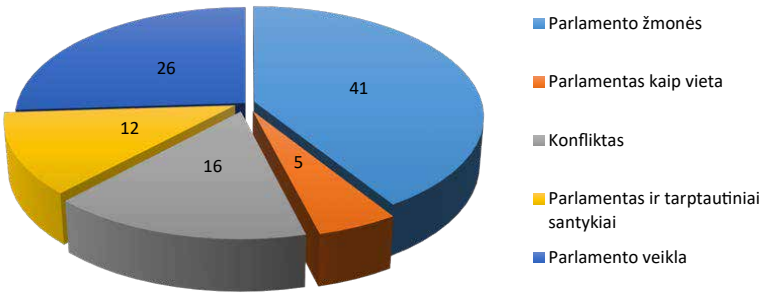
Kaip dar vieną temą, tiesiogiai susijusią su parlamento veiklos teminiu bloku, galima išskirti *konfliktą*. Tiksliau, tai būtų galima apibūdinti ne kaip atskirą teminį bloką, o kaip žurnalistinį rėmą (angl. *frame*). Konfliktą kaip vieną iš tradicinių naujienų rėmų išskiria tiek Robertas Entmanas[24], tiek vėliau ir Maxwellas McCombas[25].

Minėti penki elementai (keturi teminiai blokai ir vienas teminis blokas / rėmas) sudaro Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio Rusijos periodinėje spaudoje 1991 metais pagrindą. Atlikus kiekybinį išskirtų teminių blokų tyrimą buvo nustatyta, kad daugiausia dėmesio tirtų laikraščių publikacijose buvo skiriama *parlamento žmonėms* (žr. 1 diagramą). Šis teminis blokas aplenkė kitus teminius blokus. Kiek mažiau dėmesio (26 proc. tekstų) buvo skiriama tiesioginei *parlamento veiklai* ir informacijai apie ją. 12 proc. publikacijų dėmesys buvo sutelktas į išorinę (t. y. tarptautinę) *parlamento veiklą*. *Konflikto* teminis blokas / rėmas buvo aptiktas 16 proc. tekstų, o *parlamento kaip vietos* tema – 5 proc. tekstų.

Apžvelkime kiekvieną iš minėtų kategorijų atskirai.

[24] Entman, R., Framing U. S. Coverage of International News: Contrast in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*. 1991, No. 4.

[25] McComb, M. *Setting the agenda. The mass media and public opinion*. Malden: Blackwell Publishing, 2008.

1 diagrama. **Teminiai blokai ir rėmai (proc.)**

Parlamento veiklos teminį bloką sudaro tekstai, kuriuose minėtai temai suteikiami skirtingi (kartais – prieštaringi) vertinimai. Šiuos tekstus įmanoma išanalizuoti kaip esminį rodiklį pasitelkus tokias kategorijas kaip pozityvus požiūris, negatyvus požiūris ir neutralus požiūris. Šiuo atveju požiūrio orientacijai nustatyti buvo naudojama lingvistikos tyrimuose taikoma konotacijų analizė. Konotacija dažniausiai suprantama kaip žodžio reikšmė, tačiau ji taip pat yra susijusi ir su vertinimo procesu[26]. Atitinkamai ir kiekviena konotacija gali būti priskirta prie vienos iš trijų kategorijų, t. y. pozityvumo, negatyvumo, neutralumo[27].

Atlikus kokybinę turinio analizę, buvo nustatyta, kad 1991 metų periodo tyrimui pasirinktuose Rusijos periodinės spaudos leidiniuose Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos veikla dažniausiai buvo vertinama neutraliai. Atitinkama orientacija aptinkama 52 proc. tekstų (iš 33 šios

[26] Касьянова, Л. Оценочная семантика нового слова. *Филология, Искусствоведение.* 2008, № 9, p. 46.

[27] Sirtautas, V., Sirtautienė, D. Visuomenės vertybinių prioritetų raiška Lietuvos Respublikos dienraščiuose. *Tiltai.* 2013, Nr. 3.

kategorijos publikacijų). Neutralumas šiuo atveju reiškia, kad informacija apie parlamento veiklą buvo pateikiama be pastebimų išankstinių nuostatų, nesuteikiant jai vienokio ar kitokio vertinimo.

Kai kuriais atvejais Lietuvos parlamento veikla Rusijos periodinėje spaudoje net susilaukdavo pozityvaus įvertinimo. Toks vertinimas pastebėtas 12 proc. nagrinėtų tekstų. Minėtas pozityvus vertinimas yra įvairialypio pobūdžio. Pavyzdžiui, tokį vertinimą galima įžiūrėti Lietuvos valdžią palaikančioje laikraščio „Komsomolskaja praveda" publikacijoje, kur po tragiškų Sausio 13-osios įvykių pažymima, kad „teisėtai išrinkti Lietuvos valdžios organai ir toliau veikia"[28]. Šiuo atveju pozityvią konotaciją turi akcentuojamas Lietuvos valdžios teisėtumas, nors oficiali Maskva tuo pačiu laikotarpiu bandė kvestionuoti Lietuvos valdžios organų priimamų sprendimų legitimumą.

Pozityvią konotaciją turi ir pranešimai, kuriuose atsispindi parlamentinių jėgų pastangos neutralizuoti įtampą toje sudėtingoje situacijoje, kurioje 1991 metų sausio–rugpjūčio mėnesį atsidūrė Lietuva. Pavyzdžiui, po tragiškų įvykių Medininkų muitinės poste vienoje iš publikacijų buvo pranešta: „Sąjūdžio" tarybos atstovai susitiko su Vilniaus OMON'o vadu ir patikino, kad jie neruošia jokių provokacijų. Savo ruožtu majoras patikino, kad ir iš OMON'o pusės jokių provokacijų nebus. Pasiektas konsensusas."[29]

Tačiau pozityvus vertinimas iš esmės pasitaiko išimtiniais atvejais. Reikšmingesnę (ir pastebimesnę) Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos veiklos vertinimo dalį sudaro publikacijos, kuriose minėta veikla vertinama negatyviai (36 proc. visų šiam teminiam blokui priskirtų publikacijų).

Negatyvus vertinimas formuojamas per informacinį puolimą prieš dominuojančias parlamentines politines jėgas. Informacinio smūgio smaigalys pirmiausia yra nukreiptas prieš „Sąjūdį". Pavyzdžiui, vienoje

[28] Сичка, И. По курсу правый поворот? *Комсомольская правда.* 1991, № 10, p. 1.
[29] Заровский, В. Убийство на литовской таможне: версий становится меньше. *Известия.* 1991, № 182–183, p. 1.

iš „Argumenty i fakty“ publikacijų „Sąjūdis“ apibūdinamas kaip „nacionalistų grupuotė“[30].

Rusijos periodinėje spaudoje pastebėta ir tiesioginių kaltinimų, nukreiptų prieš „Sąjūdžio“ judėjimą. Pavyzdžiui, galima paminėti Sausio 13-osios įvykių kontekste oficialios sovietinės propagandos konstruotą mitą, kad prie televizijos bokšto ir Radijo ir televizijos komiteto pastato „savi šaudė į savus“. Šio mito konstravimo pavyzdį atskleidžia tokia citata: „Sąjūdžio“ atstovai atidengė ugnį. Vienas kareivis buvo nukautas. Kitam kareiviui sprogstanti granata nutraukė koją. Tuomet karo daliniai atidengė ugnį į viršų, vėliau – į užpuolikus.“[31] Šiuo atveju sovietinė agresija maskuojama bandant pavaizduoti ją kaip būtinus atsakomuosius veiksmus (t. y. savigyną).

Nesunku pastebėti, kad neigiamas parlamento ar atskirų parlamentinių jėgų vertinimas pirmiausia susijęs su konflikto rėmo panaudojimu. Tirtų tekstų analizė parodė, kad tai turi dvilypę prigimtį. Arba, kitaip sakant, galima iš esmės kalbėti apie du skirtingus konflikto rėmus. Viename iš jų (naudojamas dažniausiai – 62 proc. atitinkamų tekstų) parlamentas yra pozicionuojamas kaip konflikto šaltinis. Kitas konflikto rėmas susijęs su vidiniais parlamento konfliktais. Jie Rusijos periodinės spaudos 1991 metų publikacijose sulaukė mažiau dėmesio (38 proc. atitinkamų tekstų).

Parlamento, kaip konflikto šaltinio, rėmas temiškai yra susijęs su politiniu nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos ir jos nepriklausomybės nepripažįstančio sąjunginio centro konfliktu. Pavyzdžiui, tokie kaltinimai, nors ir gana atsargiai, skamba tuometinio Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos atstovo Georgijaus Tarazevičiaus interviu laikraščiui „Izvestija“: „Visgi aš nedrįsčiau vadinti Lietuvos parlamento – aukščiausios valdžios respublikoje – avantiūristų susibūrimu. Tačiau, taip – dauguma deputatų nusiteikę radikaliai. Taip, dauguma jų

[30] Литва в зеркале иностранной печати. *Аргументы и факты.* 1991, № 3, p. 2–3.
[31] Степов, А., Чугаев, С. Вопрос вне повестки дня: ситуация в Литве. *Известия.* 1991, № 12, p. 1.

palaiko Lietuvos nepriklausomybės idėją. Čia daug emocijų, kurstomų aistrų, o politinė kova nustelbia gyvenimo realijas.“[32] Tai ne vienintelis atvejis, kai parlamentas ir jo politinės jėgos kaltinamos konflikto kurstymu. Pavyzdžiui, tirtų laikraščių puslapiuose yra raginimų LAT „nesiekti paversti dalį [respublikos – *V. D. pastaba*] gyventojų antrarūšiais žmonėmis“[33]. Lietuvos Aukščiausioji Taryba taip pat buvo kaltinama dėl „nestabilios dvivaldystės“[34] situacijos susidarymo (respublikos valdžios ir sąjunginio centro konfliktas).

Lietuvos parlamentas kartais vaizduojamas kaip esminis (ir vienintelis) nestabilumo šaltinis: „Centras turėjo pretekstą šiai akcijai [Sausio 13-oji – *V. D. pastaba*] – juo tapo bejėgė (rus. *беспомощная*) politika, kurią parodė Lietuvos parlamentas, demonstruodamas valstybinės išminties stoką, sugebėjęs „pašalinti“ iš politinės arenos Prunskienę ir Brazauską bei vienu ypu papiktinti kariškius, Komunistų partijos narius, darbininkus, rusakalbius gyventojus.“[35]

Kritinis požiūris į Lietuvos parlamento veiksmus Rusijos periodinėje spaudoje nešvelnėja ir tuomet, kai Lietuva pasiekia nepriklausomybės pripažinimą. Pavyzdžiui, LAT kaltinama destruktyvumu publikacijose, skirtose Lietuvos valdžios struktūrų vykdytam separatistinių nuotaikų malšinimui Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose[36].

Kitas iš aptiktų rėmų, kaip ir minėta, naudojamas fiksuojant vidinius Lietuvos parlamento nesutarimus ir (ar) skandalus. Nemažai dėmesio Rusijos periodinėje spaudoje buvo skirta naujai opozicinei politinei jėgai – Lietuvos ateities forumui ir šio forumo reiškiamai kritikai, nukreiptai į dominuojančias politines jėgas LAT: „Forumo lyderiai

[32] Чугуев, С. Было ли в Литве двоевластие? *Известия.* 1991, № 32. p. 3.
[33] Заявление бюро ЦК ВЛКСМ. *Комсомольская правда.* 1991, № 11, p. 1.
[34] Маркарян, К., Заровский, В. Баррикады пока остаются. *Комсомольская правда.* 1991, № 16, p. 1.
[35] Крайний, А., Муратов, Д. «Прощайте, они уже на третьем этаже...». *Комсомольская правда.* 1991, № 21, p. 2.
[36] Pvz. žr.: Лашкевич, Н. В Трех районах Литвы введено прямое правление. *Известия.* 1991, № 219, p. 2.

kritiškai vertina Aukščiausiosios Tarybos veiklą. Jie kaltina parlamentą stokojant aiškios valstybės sukūrimo koncepcijos, deklaratyvios politikos vykdymu ir konfrontacinės taktikos, nukreiptos prieš Sovietų Sąjungą, realizavimu.“[37]

Panašaus pobūdžio rėmas taikomas ir tekstuose, skirtuose diskusijoms apie nekilnojamojo turto restitucijos įstatymą. Akcentuojami vidiniai parlamentinių jėgų nesutarimai: „Kairioji frakcija paliko posėdžių salę. Jos manymu, įstatymas, nors ir atkurdamas istorinį teisingumą, gali turėti nenumatomų teisinių pasekmių: pažeisti pilietinę vienybę.“[38] Taip pat nuosekliai pažymima, kad „balsavimas kojomis“, t. y. paliekant posėdžių salę, tampa „skausminga problema Lietuvos parlamentui“[39].

Su parlamento veiklos klausimu tiesiogiai yra susijęs ir teminis blokas, kuris šiame darbe apibūdintas kaip *parlamento žmonės*. Pateikiamoje lentelėje (žr. 1 lentelę) fiksuojama, kas iš vadinamųjų *parlamento žmonių* dažniausiai buvo minimas 1991 metų Rusijos periodinės spaudos publikacijose. Absoliučiu lyderiu pagal paminėjimų skaičių tapo Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas (faktiškai – tuometinis Lietuvos vadovas) Vytautas Landsbergis.

1 lentelė

Vytautas Landsbergis	69 proc.
Virgilijus Čepaitis	9 proc.
Algirdas Brazauskas	8 proc.
Česlovas Stankevičius	6 proc.
Vytautas Sinkevičius	4 proc.
Gediminas Kirkilas	2 proc.
Audronius Ažubalis	2 proc.

[37] Лашкевич, Н. Оппозиция определилась. *Известия.* 1991, № 92, p. 2.
[38] Лашкевич, Н. Возвращено право собственности. *Известия.* 1991, № 144, p. 2.
[39] Лашкевич, Н. Депутаты голосуют… ногами. *Известия.* 1991, № 175, p. 2.

Antroje vietoje atsidūrė parlamento narys Virgilijus Čepaitis, jis dažniausiai minimas dėl skandalo, susijusio su jo praeitimi. Skandalas kilo paaiškėjus, kad V. Čepaitis sovietmečiu bendradarbiavo su KGB. Šiam skandalui Rusijos periodinė spauda skyrė gana daug dėmesio[40]. Minėta tema taip pat tiesiogiai koreliuoja su vidinio parlamentinio konflikto rėmu.

Trečioje vietoje atsidūrė Algirdas Brazauskas, jis traukė Rusijos periodinės spaudos dėmesį kaip opozicijos atstovas, oponuojantis dominuojančioms LAT jėgoms. Būtina paminėti, kad A. Brazauskas Rusijos periodinėje spaudoje vaizduojamas iš esmės pozityviai (skirtingai nei V. Landsbergis, kurio vaizdinys nėra toks vienareikšmis). A. Brazauskas pozicionuojamas kaip „konstruktyvios opozicijos“[41] atstovas.

Kiti parlamento žmonės ir jų paminėjimas Rusijos periodinėje spaudoje nedarė didesnio poveikio Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio struktūrai. Grįžtant prie asmenų, susijusių su parlamentu, matomumo Rusijos periodinėje spaudoje klausimo būtina plačiau panagrinėti V. Landsbergio pozicionavimą tirtų publikacijų paradigmoje. Juo labiau kad, kaip ir minėta, tuometis Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas yra figūra absoliučiai dominuojanti 1991 metų Rusijos periodinės spaudos diskurse, susijusiame su Lietuvos politiniu gyvenimu.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad V. Landsbergis nagrinėtose publikacijose vertinamas arba neutraliai, arba negatyviai (žr. 2 lentelę). Tekstų proporcija: 3/4 neutralių ir atitinkamai 1/4 negatyvių tekstų. Neutraliuose tekstuose V. Landsbergiui suteikiama tribūna (interviu su LAT pirmininku) arba cituojami jo pasisakymai. Pavyzdžiui: „Valstybių Sandrauga nėra naujoji slavų imperija“, – susitikime su žurnalistais pareiškė Lietuvos parlamento vadovas Vytautas Landsbergis,

[40] Pvz., žr.: Лашкеевич, Н. Чепайтис разоблачен. Кто следующий? *Известия*. 1991, № 294, p. 2.

[41] Можаррето, И. На Запад надейся, но сам не плошай. *Аргументы и факты*. 1991, № 24, p. 4.

atsakydamas į klausimą apie naują Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos susivienijimą.“[42]

2 lentelė. **Vytauto Landsbergio vertinimas 1991 m. „Argumenty i fakty“, „Komsomolskaja pravda“, „Izvestija“ publikacijose (n=37)**

Vertinimas	Tekstai, vnt.
Pozityvus	0
Negatyvus	9
Neutralus	28

Negatyvus V. Landsbergio asmenybės vertinimas labiau susijęs su propagandiniu puolimu, kurį oficialios sąjunginės struktūros (ar asmenys, prijaučiantys jų pozicijoms) vykdė prieš Lietuvą. Pavyzdžiui, „Komsomolskaja pravda“ cituoja tokius Vilniaus OMON'o vado Vladimiro Razvodovo žodžius: „Jūs ir patys žinote, kad rinkimų [į LAT – *V. D. pastaba*] rezultatai buvo falsifikuoti. Įrodymai? Mes jų turime. Apie ką čia apskritai kalbėti, jeigu Landsbergis yra fašistas, fašisto sūnus.“[43] Šioje citatoje ne tik kvestionuojamas Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos legitimumas, bet ir klijuojama „fašisto“ etiketė jos vadovui.

Lygiai taip pat ir oficialiame TASS pranešime dėl Sausio 13-osios įvykių, kurį paskelbė laikraštis „Izvestija“, teigiama, kad „nėra abejonių, jog visos aukos – ant dabartinės Lietuvos vadovybės ir „Sąjūdžio“ sąžinės (rus. *жертвы полностью лежат на совести*), asmeninė atsakomybė tenka V. Landsbergiui“[44].

[42] Лашкевич, Н. Усилия соседей одобрены. *Известия.* 1991, № 293, p. 2.

[43] Маркарян, К., Монахов, А., Мамонтов, В. ОМОН вышел на связь. Связь опять отказала. В Прибалтике снова «тревога»! *Комсомольская правда.* 1991, № 145, p. 1.

[44] ТАСС, Литва. 13 января. *Известия*. 1991, № 11, p. 1.

Negatyvaus pobūdžio tekstuose V. Landsbergio asmenybė dažnai demonizuojama. Jam bandoma suversti „asmeninę atsakomybę“ už Lietuvos ir sąjunginio centro konfliktą. Antra vertus, neutralaus pobūdžio tekstuose, kurie, kaip ir minėta, dominuoja, V. Landsbergis vertinamas ir kaip rimtas politinis veikėjas, pripažįstamas jo, kaip Lietuvos vadovo, vaidmuo. Jis ir jo pozicija yra nuolatinis Rusijos periodinės spaudos naujienų šaltinis. Dėl šios priežasties galima teigti, kad V. Landsbergio asmenybė ir jos vaizdinys yra tiesiogiai susiję su bendru LAT vaizdiniu ir iš esmės papildo jį.

Rusijos periodinė spauda nagrinėjamu laikotarpiu fiksuoja ir LAT tarpparlamentinės sąveikos užuomazgas. Pirmiausia tai yra susiję su Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos ir kitų sovietinių respublikų aukščiausiųjų tarybų santykiais. Pavyzdžiui: „Sausio 13 dieną Pabaltijo ir Rusijos Aukščiausiųjų Tarybų vadovai pasirašė bendrą pareiškimą. Jame griežtai smerkiami ginkluotosios prievartos atvejai Pabaltijyje ir neteisėtų, į valdžią pretenduojančių struktūrų veiksmai.“[45] Plačiai informuojama ir apie Baltijos Tarybos (Lietuvos, Latvijos ir Estijos tarpparlamentinė asamblėja) veiklą[46].

Taip pat fiksuojami ir LAT siekiai veikti adekvačiu tarptautiniu lygmeniu: „Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos deputatai kreipėsi į Jungtinių Tautų organizaciją, siūlydami „pasmerkti TSRS veiksmus, nukreiptus prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę.“[47]

Minėtas teminis blokas iš esmės yra neutralaus pobūdžio. Dauguma su šiuo teminiu bloku susijusių publikacijų byloja apie ryžtingas ir nuoseklias Lietuvos pastangas, atkuriant valstybingumą.

Paskutinis iš minėtų teminių blokų yra *parlamento kaip vietos* pozicija. Nors šis teminis blokas yra pats mažiausias ir menkiausiai susijęs su tiesiogine LAT veikla, jis gana reikšmingai papildo bendrą Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinį Rusijos periodinėje spaudoje. LAT ir

[45] Шок. *Комсомольская правда.* 1991, № 10, p. 1.
[46] Литвинова, И. Решение Балтийского совета. *Известия.* 1991, № 90, p. 2.
[47] Лашкевич, Н. Парламент обращается в ООН. *Известия.* 1991, № 62, p. 2.

erdvė šalia parlamento pastato pozicionuojama kaip aktyvi politinė erdvė, kurioje irgi sprendžiamas šalies likimas: „Prie parlamento jau trečią dieną visą parą budi dešimtys tūkstančių žmonių. Dainuoja, šoka, verkia, meldžiasi. Nėra jokių neramumų.“[48]

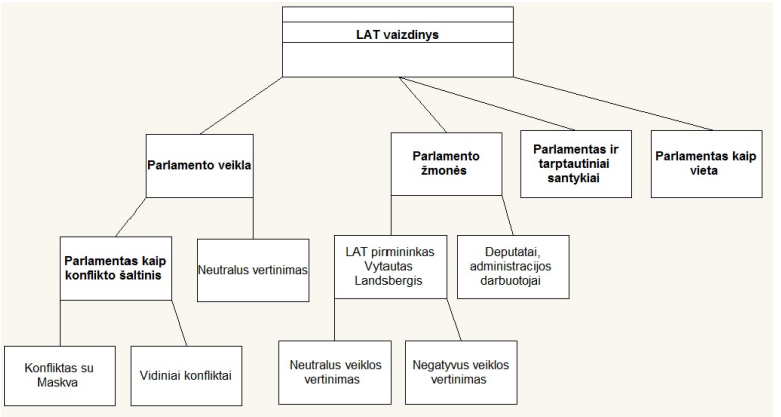
LAT ir erdvė prie parlamento Rusijos periodinės spaudos publikacijose įgauna ypatingą simbolinę reikšmę, tampa vyraujančių nuotaikų rodikliu. Pavyzdžiui: „Kiekvieną dieną Vilniuje Nepriklausomybės aikštėje – ant tvorų ir namų sienų, ant Lietuvos parlamentą juosiančių barikadų – atsiranda vis naujų plakatų ir piešinių, kuriuose pateikti kaltinimai Komunistų partijai, žeminama sąjunginė vėliava ir sąjunginis herbas (rus. *рисунки и плакаты позорящие союзный флаг и союзный герб*), pakabintos pagiežingos Gorbačiovo, Pugo, Jazovo ir „prie jų prisijungusio“ Vilniaus garnizono vado generolo majoro Uschopčiko karikatūros. Ir ankščiau nebuvo abejonių, o dabar daugiau nei aišku: Lietuva traukiasi [iš Sovietų Sąjungos – *V. D. pastaba*].“[49]

Kitaip sakant, erdvė aplinkui parlamentą nagrinėjamo laikotarpio Rusijos periodinės spaudos publikacijose vertinama kaip politiškai angažuota, „gyvai“ į įvykius bei politinius pokyčius reaguojanti erdvė. Ji tampa ne tik sudėtinio LAT vaizdinio, bet ir bendro Lietuvos vaizdinio dalimi.

Atsižvelgiant į pateiktus duomenis, galima kalbėti ir apie bendrą – schematišką – Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos 1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje vaizdinio struktūrą. Ji pavaizduota 1 paveiksle. Schemoje matyti, kad dominuojantys yra *parlamento veiklos* (kartu su rėmu) ir *parlamento žmonių* diskursai, o *parlamento ir tarptautinių santykių* bei *parlamento kaip vietos* teminiai blokai papildo bendrą vaizdinį, suteikia jam daugiau informacinio vientisumo.

[48] Заровский, В. Танки на улицах Вильнюса. *Комсомольская правда.* 1991, № 9, p. 1.

[49] Проценко, А. Какую цель оправдывают «спецсредства». *Комсомольская правда.* 1991, № 30, p. 2.

1 paveikslas. **Vaizdinio struktūra**

Išvados

1991 metais Rusijoje vyko periodinės spaudos laisvėjimo procesas, kuris lėmė laisvesnį ir įvairesnį požiūrį į ano meto įvykius ir atsispindėjo minėto periodo publicistiniuose tekstuose. Tiriamojo laikotarpio Rusijos periodinės spaudos skelbtuose straipsniuose iš esmės galima aptikti tiek oficialią Sovietų Sąjungos vadovybės poziciją, tiek nepriklausomą įvykių analizę. Visa tai lemia Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio 1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje sudėtingumą ir nevienalytiškumą.

LAT vaizdinio struktūrą sudaro keturios esminės teminės paradigmos, apibrėžtos šiame straipsnyje kaip *parlamento veiklos*, *parlamento žmonių*, *parlamento ir tarptautinių santykių* bei *parlamento kaip vietos* teminės paradigmos. Vaizdinio struktūroje taip pat aiškiai dominuoja rėmas, kuris pirmiausia yra susijęs su *parlamento veiklos* temine paradigma ir LAT vadovo V. Landsbergio įvaizdžiu.

1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje iš esmės dominuoja neutralus Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinys. LAT yra matoma

kaip aukščiausias valdymo organas, kuris geba priimti svarbius sprendimus, veikti sudėtingoje situacijoje. Tačiau dalį Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizdinio sudaro ir negatyvūs elementai, kurie yra susiję su oficialia sovietine propaganda bei bandymu diskredituoti LAT kaip teisėtą Lietuvos valdymo organą (pirmiausia, kvestionuojant Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos priimamų sprendimų legitimumą).

Situacija keičiasi žlugus Maskvos pučui, kai buvo atveriamas kelias oficialiam Lietuvos nepriklausomybės pripažinimui. LAT legitimumas daugiau nekvestionuojamas, tačiau kritinis požiūris išlieka. Dėmesys nukrypsta nuo aktualumą praradusio LAT ir sąjunginės vadovybės konflikto į LAT, kaip demokratinės parlamentinės institucijos, veiklą. Šioje tiriamo periodo atkarpoje (po 1991 m. rugpjūčio mėnesio) akcentuojami Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos priimami sprendimai (ir jų kritika), taip pat LAT politinio gyvenimo aspektai (vidiniai konfliktai).

Visame periode akcentuojama simbolinė LAT ir jos fizinės aplinkos (Nepriklausomybės aikštės) reikšmė. Rusijos periodinėje spaudoje erdvė prie Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vaizduojama kaip „gyvai" į politinius procesus ir pokyčius reaguojanti erdvė. Nepriklausomybės aikštė apibūdinama kaip žmonių susibūrimo vieta, kurioje tai demonstruojamas Lietuvos valdžios veiksmų palaikymas, tai protestuojama prieš valdžios sprendimus.

Iš esmės Rusijos periodinėje spaudoje 1991 metais formuotą LAT vaizdinį galima vertinti kaip vieną iš Lietuvos parlamento legitimizacijos įtvirtinimo priemonių (pirmiausia, Rusijos, kaip imperinės metropolijos, gyventojų akyse). Atsižvelgiant į tai, galima prognozuoti, kad moderni Rusijos propaganda gali siekti kvestionuoti LAT 1991 metais priimtų sprendimų teisėtumą ir legitimumą, t. y. kėsintis į juridinį Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pagrindą, juo labiau kad atitinkami precedentai jau yra fiksuojami[50].

[50] 2015 metų vasarą Rusijos generalinė prokuratūra pagal Dūmos deputatų užklausą pradėjo nagrinėti 1991 metų SSRS valstybės tarybos sprendimo dėl Baltijos šalių nepriklausomybės teisėtumą.

Kalbant apie galimus tolesnius tyrimus, susijusias su šia tema, neabejotinai vertinga būtų išnagrinėti, kaip Lietuvos parlamento vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje (ir plačiau – žiniasklaidoje) keitėsi vėlesniais istoriniais periodais ir kaip šis vaizdinys naudojamas modernios Rusijos propagandos tikslams.

THE IMAGE OF SUPREME COUNCIL OF LITHUANIA (RECONSTITUENT SEIMAS) IN RUSSIAN PERIODICAL PRESS IN 1991

Viktor Denisenko

Summary

Keywords: Supreme Council of Lithuania; Lithuania; Russia; periodical press; image.

The subject of this article is an image of Supreme Council of Lithuania, formed in Russian periodical press in 1991. Presented research was based on publications of three popular and influential Russian newspapers: "Argumenty i fakty", "Komsomolskaja pravda", "Izvestija". The research made in context of historical role of Supreme Council of Lithuania and Russian press situation in 1991. The article also was focused on question of scientific approach to analyze state institution image, formed in media.

The research showed that image of Supreme Council of Lithuania in Russian periodical press in 1991 had manifold structure. As basic elements of image was detected four subject paradigms (Parliament activity, People of Parliament, Parliament and foreign affairs, Parliament as a place) and Conflict frame.

Įteikta 2016 m. liepos 3 d.